

แนวทางการพัฒนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล ตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา GUIDELINES FOR THE EXHIBIT DEVELOPMENT AT SAI SUDDHA NOBHADOL MUSEUM, MANSION OF H.H. PRINCESS SAISAVALI BHIROMYA, PRINCESS SUDDHASININART

ชนะภพ วัฒนโอฬาร

Chanaphop Vannaolarn

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Cultural Resource Management Faculty of Archaeology Silpakorn University

(Received : May 16, 2023 Revised : Jun 23, 2023 Accepted : Oct 4, 2023)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล ตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยใช้แนวคิดในการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ และแนวคิดการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม และการลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูลในพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนการศึกษาเอกสารทางประวัติศาสตร์ ประกอบกับการศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์

ผลการศึกษาพบว่า พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล หรือตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ มีการจัดแสดงเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ 2 ท่าน คือ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระอัครชายาในรัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอินภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 ซึ่งจากการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม พบว่าพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ 4 ด้าน คือ ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ ความสำคัญเชิงวิชาการ และความสำคัญเชิงสังคม และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ และการศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดลได้ 2 ส่วน คือ การจัดแสดงภายนอกพิพิธภัณฑ์ โดยการคืนสภาพเดิมให้เหมือนกับในอดีตตามข้อมูลประวัติศาสตร์ และการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ในลักษณะการจำลองห้องที่ประทับในอดีต เสมือนเจ้านายยังคงมีพระชนม์ชีพ ตามหลักการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: คุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม, บ้านประวัติศาสตร์, การจัดพิพิธภัณฑ์

Abstract

The objective of this study aimed to provide the guidelines for exhibit development at Sai Suddha Nobhadol museum or H.H. Princess Saisavali Bhiromya, Princess Suddhasininart mansion inside Suan Suanandha Rajabhat University. The data of this study were collected by using the concept of the exhibit in historic house museum, the concept of the cultural resource evaluation, collecting data from field study, museum, historical document, including the studying from model museum, and interviewing participant in the museum.

The result of this study revealed that Sai Suddha Nobhadol museum, or H.H. Princess Saisavali Bhiromya, Princess Suddhasininart mansion was the historic house museum which showed stories about 2

important historical figures; H.H. Princess Saisavali Bhiromya, Princess Suddhasininart, the royal consort of King Rama V, and Her Royal Highness Princess Nibhanobhadol, Princess of Udon, the daughter of King Rama V. The study on the cultural resource evaluation of Sai Suddha Nobhadol museum found 4 important cultural resources which were in historic, aesthetic, academic and social terms. For the findings of the studying from model museum, and interviewing participant in the museum can provide 2 guidelines for exhibit development at Sai Suddha Nobhadol museum which were 1) exhibit outside the museum by restoring outside related to historical document 2) exhibit inside the museum by displaying all replica chambers inside as if the masters were still alive, and related to the concept of the exhibit in historic house museum.

Keyword: Cultural Resource Evaluation, Historical Residence, Museum Management

ความเป็นมาและความสำคัญ

สวนสุนันทา เป็นบริเวณส่วนหนึ่งของพระราชวังดุสิต ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นตำหนักสำหรับพระราชโอรยาภิเษกและเป็นประทับของเจ้านายฝ่ายใน และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถือเป็นเขตราชสำนักฝ่ายในขนาดใหญ่แห่งหนึ่งของกรุงรัตนโกสินทร์ (วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2523:3) กระทั่งเกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เขตพระราชฐานชั้นในอันมีเจ้านายฝ่ายในเสด็จประทับอยู่เป็นจำนวนมากก็ถึงคราวสิ้นสุดลง บรรดาเจ้านายฝ่ายในต่างเสด็จออกไปประทับกับพระญาติ หรือวังส่วนพระองค์บนที่ดินที่ได้รับพระราชทาน และบางส่วนได้เสด็จไปประทับยังต่างประเทศ (วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2523:70-72) ภายหลังพื้นที่ของสวนสุนันทาถูกแปรสภาพเป็นสถานศึกษาสำหรับกุลสตรีตามมติของคณะรัฐมนตรีและคณะผู้สำเร็จราชการ ใช้ชื่อว่า “โรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย” เมื่อ พ.ศ. 2480 ต่อมาได้กลายเป็น “วิทยาลัยครูสวนสุนันทา” เมื่อ พ.ศ. 2501 พัฒนาเป็น “สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา” เมื่อ พ.ศ. 2535 และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น “มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา” ในปี พ.ศ. 2547 (ราชกิจจานุเบกษา, 2547:1-25)

นับตั้งแต่เปลี่ยนเป็นสถานศึกษา สวนสุนันทา เริ่มเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ มีการก่อสร้างอาคารแบบใหม่เพื่อการศึกษาเพิ่มเติมมากขึ้น (วิทยาลัยครูสวนสุนันทา, 2523:72) ส่งผลให้ตำหนักที่ประทับเดิมถูกรื้อถอนลงเหลือเพียง 6 หลัง ต่อมาได้เกิดการพยายามอนุรักษ์ให้ตำหนักเหล่านั้นคงอยู่สืบไป โดยเฉพาะตำหนักพระวิมาดาเธอฯ ที่ได้รับการปรับปรุงเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนนับตั้งแต่เมื่อแรกเป็นสถาบันการศึกษา ปัจจุบันใช้ชื่อว่า “พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล”

จากการสำรวจในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล มีลักษณะการจัดแสดงแบบบ้านประวัติศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องราวของเจ้านายที่เคยประทับในตำหนัก คือ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระอัครชายาในรัชกาลที่ 5 และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภานภดล กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี พระราชธิดาในรัชกาลที่ 5 โดยการจำลองเหตุการณ์และเครื่องเรือนในห้องต่าง ๆ ซึ่งตามแนวคิดการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ ต้องมีการจำลองเหตุการณ์และเครื่องเรือนในห้องต่าง ๆ เสมือนบุคคลเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่ แต่ละห้องเคยอยู่ในสภาพใดก็คงไว้ในสภาพจริงทั้งหมด (จิรา จงกล, 2532: 186-187) หากแต่การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ พบว่า มีห้องจัดแสดงไม่ตรงกับบันทึกทางประวัติศาสตร์ของผู้ที่เคยประทับหรือพำนักในอดีต นอกจากนี้ยังพบว่าภายในพิพิธภัณฑ์มีทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้หลากหลายแขนง ซึ่งยังไม่ถูกนำมาเสนอหรือจัดแสดง

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการพัฒนาการจัดแสดงภายในอาคารสายสุทธานภดล จะช่วยให้การนำเสนอเรื่องราวในพิพิธภัณฑ์มีความสมบูรณ์ มีความถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และสอดคล้องกับนโยบายของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ที่ต้องการเป็นแหล่งการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมระดับชาติและสากล โดยการใช้กระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือใน

การศึกษา ตั้งแต่การสำรวจเก็บข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางกายภาพ ข้อมูลเชิงบริบท และการประเมินความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรม โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ ทรัพยากรวัฒนธรรมที่เกิดจากการได้รับอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ หรือสิ่งนั้นมีอิทธิพลทางประวัติศาสตร์ต่อสิ่งอื่น อาจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรม เหตุการณ์ หรือบุคคลในอดีต โดยจะถ่ายทอดถึงความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ ที่สัมพันธ์กับช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งในประวัติศาสตร์ให้คนโดยทั่วไปได้รับรู้ถึงความสำคัญ การพิจารณาถึงบริบททางประวัติศาสตร์จึงมีผลต่อการสื่อความสำคัญของทรัพยากรทางวัฒนธรรม ให้เข้าใจถึงบทบาทและหน้าที่ของทรัพยากรทางวัฒนธรรมนั้น ๆ (Australia ICMOS Inc., 1999: 12)

ความสำคัญเชิงสังคม ทรัพยากรวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติของผู้คน หรือสังคมในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งไม่ใช่ทุกประเทศที่จะมีการสร้างเกณฑ์การให้ความสำคัญด้านสังคม และอาจมีการลงลึกไปถึงลักษณะเฉพาะต่อกลุ่มคนหรือวัฒนธรรมนั้น อาจไม่จำเป็นต้องผูกโยงเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์ (Australia ICMOS Inc., 1999: 12)

ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีลักษณะที่เป็นนามธรรม และเป็นความรู้สึก โดยจะถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของศิลปะ ดนตรี งานฝีมือ และการแสดง สิ่งเหล่านี้จะเน้นไปที่การถ่ายทอดสืบต่อกันมาที่มีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์ให้เห็นถึงความเชี่ยวชาญระดับสูง หรืออาจจะเป็นตัวแทนศิลปะแห่งยุคสมัยที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Hardesty & Little, 2000: 49)

ความสำคัญเชิงวิชาการ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นแหล่งให้ข้อมูลความรู้ได้ โดยไม่จำกัดอยู่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะให้ความรู้ครอบคลุมไปถึงการให้ความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ เช่น ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปะ วิธีการดำรงชีวิต ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนั้น ต้องผ่านกระบวนการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อที่จะตอบโจทย์ในสิ่งที่ผู้ศึกษาต้องการทราบ (Lipe, W. D., 1984: 1-11)

เมื่อทำการประเมินคุณค่าความสำคัญแล้วจะช่วยให้ผู้วิจัยทราบถึงทรัพยากรที่มีความสำคัญในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล โดยจะนำไปวิเคราะห์ประกอบกับการศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ คือ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งเป็นตำหนักเจ้านายฝ่ายในที่ได้รับการปรับปรุงให้เป็นพิพิธภัณฑ์เช่นเดียวกัน ตลอดจนสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพิพิธภัณฑ์ ทั้งผู้ดำเนินงานในพิพิธภัณฑ์ และกลุ่มเป้าหมายหลักในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ เพื่อทราบความคิดเห็นและความต้องการในการจัดแสดง ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์การจัดแสดงและนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล ที่มีความสมจริงตามหลักการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ โดยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานที่ เหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นในอดีต และสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของบุคคลสำคัญที่เคยอาศัยในตำหนักแห่งนี้ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นราชสำนักฝ่ายในที่สำคัญ ซึ่งน้อยคนนักจะทราบว่ากลุ่มสตรีเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่และวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินความสำคัญทรัพยากรวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

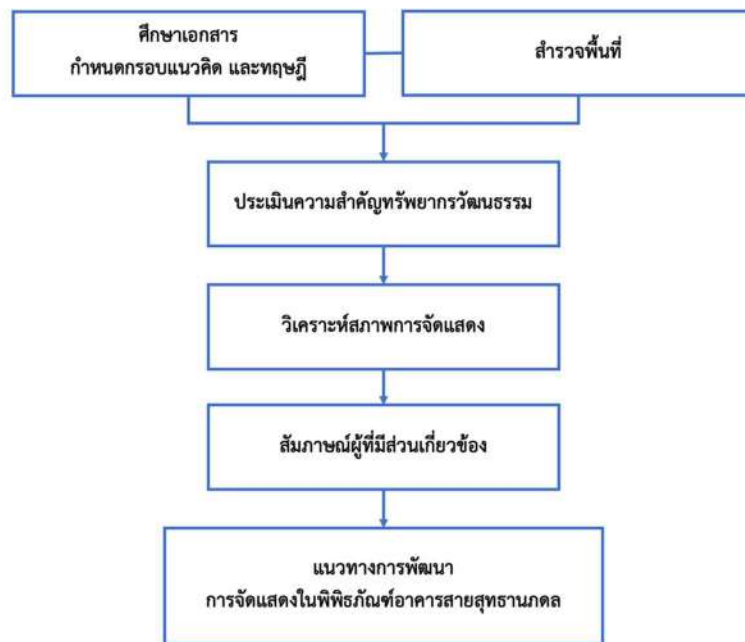
1. องค์ความรู้ในตำหนักพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา ที่ได้รับการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทามีแนวทางการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมในการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล
2. ด้านสถานที่ ศึกษาเฉพาะในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
3. ด้านประชากร งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้บริหารสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร 2) เจ้าหน้าที่ภัณฑารักษ์ ผู้ดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑ์ และ 3) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้างานวิจัยและหนังสือที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎี และการศึกษาเอกสารประวัติศาสตร์ ข้อมูลรูปภาพ แผนผัง และข้อมูลพื้นฐานทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ทรัพยากรวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑ์ และใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบการจัดแสดง

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจพื้นที่ เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลทางกายภาพของพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล เพื่อทราบถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ สภาพการจัดแสดงในปัจจุบัน และการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความสำคัญ เป็นการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ตามกระบวนการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อให้ได้ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีความสำคัญ สำหรับนำไปใช้ในการออกแบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์การจัดแสดง เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินความสำคัญมาวิเคราะห์กับการจัดแสดงในปัจจุบัน เพื่อให้เห็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ยังขาดการนำเสนอในการจัดแสดง หรือสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องเพิ่มเติมลงไปในการจัดแสดง และยังทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาของการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 5 การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสำรวจความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้เสีย คือ ผู้ที่ดำเนินงานในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล และกลุ่มเป้าหมายหลักในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล เพื่อให้ทราบถึงความคาดหวัง ความรู้สึก และความต้องการในการพัฒนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 6 การเสนอแนวทางการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทั้งหมด มาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกันในลักษณะการพรรณนาโวหาร แล้วสรุปเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล

ผลการศึกษา

พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล หรือ ตำนานพระวิมาดาเธอฯ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ตามแนวคิดการจัดพิพิธภัณฑ์จัดอยู่ในประเภทพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชสำนักฝ่ายในสวนสุนันทา ซึ่งให้คุณค่าและความหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในอดีต มีทั้งการจัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเดิม และการจำลองสิ่งของเครื่องใช้ขึ้นใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตึกแห่งนี้มีความสำคัญกับเจ้านายที่เคยประทับ โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร เป็นการสำรวจข้อมูลประวัติศาสตร์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุธานภดล และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามี 2 ประเภท ได้แก่

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ ยังไม่ปรากฏแพร่หลายมากนัก เนื่องจากพิพิธภัณฑ์ประเภทนี้ยังมีอยู่จำนวนน้อย จากงานวิจัยของมงคลรัตน์ มหมีเดช เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงโยธยาอดีต : กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ์ (2553) แสดงให้เห็นการตีความหมายของการจัดแสดงในบ้านพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเกิดมาจากแนวความคิดที่จะเป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้าวของเครื่องใช้ของชาวบ้านทั้งของเก่าและของใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในช่วงเวลาหนึ่ง ความโดดเด่นของบ้านพิพิธภัณฑ์จึงอยู่ที่การคัดเลือกวัตถุจัดแสดง โดยเริ่มจากการกำหนดเนื้อหาแล้วจึงคัดเลือกสิ่งของเครื่องใช้มาจัดแสดง ต้องเป็นของจริงไม่ใช่ของเลียนแบบ หรือทำเทียมขึ้นใหม่ สิ่งนี้เองที่ทำให้ผู้เข้าชมรู้สึกถึงความเป็นจริงแท้ และยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่เคยมีประสบการณ์กับสิ่งของต่าง ๆ ตอบสนองความรู้สึกโยธยาอดีตได้เป็นอย่างดี นอกจากการจัดพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์อีกรูปแบบที่มีหลักสำคัญอยู่ที่ประวัติของผู้ที่เคยอาศัยในสถานที่แห่งนั้น ในงานวิจัยของศันสนีย์ อนิทรประสิทธิ์ เรื่อง แนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านศิลปินชิต เจริญประชา (2540) เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเสนอแนวทางการจัดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ โดยใช้นายชิต เจริญประชา ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2530 สาขาทัศนศิลป์ (ประติมากรรม) ซึ่งมีความเป็นเลิศในด้านการแกะสลักไม้แบบร่วมสมัย มาถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการจัดแสดงภายในบ้านพัก สอดคล้องกับงานวิจัยของวดี โภคศิริ เรื่อง แนวทางการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญ กรณีศึกษาวังสาเกในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม (2551) บุคคลสำคัญท่านหนึ่งซึ่งสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศไว้หลากหลายด้าน ทำให้การเก็บข้อมูลด้านวิถีชีวิตของผู้คนที่เคยอาศัยในอดีตค่อนข้างชัดเจน ซึ่งข้อมูลด้านนี้ถือเป็นส่วนสำคัญต่อการออกแบบเนื้อหาในพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ การจัดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์จึงมีการจัดแสดงหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการออกแบบเนื้อหา หรือวัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ มีหลักสำคัญอยู่ที่การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนในอดีต ผ่านวัตถุจัดแสดงที่ให้อารมณ์ความรู้สึกเหมือนได้สัมผัสกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์นั้น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสวนสุนันทา พบว่า ในพื้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีการสร้างเรื่องราวและความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการจัดการพื้นที่มาโดยตลอด จากรายงานการวิจัยของวิภา เจริญประไพ เรื่อง ภาพลักษณ์สวนสุนันทา : วาทกรรมเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ (2551) แสดงให้เห็นถึงการให้ความหมายเพื่อค้ำประกันถึงคุณค่าขององค์กรที่เชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ในทางรูปธรรมถูกแสดงออกมาผ่านสิ่งเคารพศรัทธา คือ พระราชานุสาวรีย์ ศาลเนินพระนาง พระบรมรูป เจริญบุชา ในทางนามธรรมแสดงออกผ่านกลุ่มบุคคลในสวนสุนันทา ดังเช่นที่นักศึกษาขนานนามตนเองว่า ลูกพระนาง และที่สำคัญที่สุด

คือ การปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์บนตำหนักที่ประทับของพระวิมาดาเธอฯ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการอนุรักษ์อาคารโบราณ เนื่องจากกลุ่มอาคารเหล่านี้ได้กลายเป็นภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยที่สำคัญ ดังเห็นได้จากรายงานการวิจัยของวินัย หมั่นคิธรรม เรื่อง การศึกษาแนวทางการออกแบบและการบูรณะโบราณสถาน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ กรณีศึกษาอาคารศตึกพิงค์ประไพ อาคารจุฑาทรัตนารณ์ อาคารอาทรทิพย์นิวาสน์ และอาคารเอื้อนอาษฐ์แถมฉวิทย์ (2555) แสดงให้เห็นว่ามีการนำอาคารโบราณกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ซึ่งดำเนินการควบคู่ไปพร้อมการอนุรักษ์ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ต้องการพัฒนาอาคารโบราณเป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์ จากความต้องการพัฒนาเพื่อใช้อาคารเก่า ทำให้ทราบถึงปัญหาในการอนุรักษ์อาคารเก่า ที่ต้องคำนึงถึงกฎหมายในการควบคุมการก่อสร้างและปรับปรุงโบราณสถานที่ใช้งบประมาณค่อนข้างสูง เนื่องจากสภาพอาคารมีความชำรุดทรุดโทรมจากสภาพทางธรรมชาติและการใช้งานในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของฉันทนา สุรัสวดี เรื่อง แนวทางในการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมของตำหนักในวังสุนันทา (2543) ที่แสดงให้เห็นถึงเหตุแห่งการเสื่อมสภาพของอาคารและการใช้งานอาคารผิดวิธี ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งผลต่อการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์อย่างยิ่ง เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของอาคารเป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดง ซึ่งสามารถสร้างบรรยากาศความเป็นอดีตได้ดีที่สุด หากไม่ได้รับการแก้ไขหรืออนุรักษ์ อาจทำให้การเกิดภาพความไม่สวยงาม เป็นการลดอารมณ์ความรู้สึกร่วมของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจพื้นที่ พบว่า พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดลได้รับการปรับปรุงให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยตามแนวคิดพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ คือ การจำลองห้องต่างๆ ในอดีตกลับขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับการจำลองเครื่องเรือนและเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้อง โดยอยู่ภายใต้การบริหารงานของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มีการจัดแสดง ดังนี้

1. สภาพภายนอกพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล พบว่า ตัวอาคารไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก แต่สภาพภูมิทัศน์โดยรอบพิพิธภัณฑ์มีความเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก มีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์ทางการศึกษา เช่น การปรับปรุงพื้นที่ถนน การปรับปรุงลานจอดรถ การก่อสร้างอาคารเรียน ฯลฯ

ภาพที่ 2 ภายนอกพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล
ที่มา: ชนะภ วัฒนไพบาร

2. สภาพภายในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล พบว่า มีนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตนาภ กรมขุนธำรงเขตัตติยนาถ โดยการเล่าเรื่องผ่านการจำลองเครื่องใช้ เครื่องเรือน และป้ายสื่อความหมาย เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นอดีตเสมือนเมื่อ

ครั้งเคยเสด็จมาประทับ แบ่งออกเป็น 2 ชั้น มีห้องจัดแสดงนิทรรศการรวมทั้งสิ้น จำนวน 11 ห้อง และห้องที่ไม่มีการจัดแสดงนิทรรศการ 7 ห้อง

3. การจัดแสดงศิลปวัตถุในพิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา พบว่า ภายในพิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา ศิลปวัตถุส่วนใหญ่เป็นของจำลองหรือจัดหาขึ้นมาใหม่ เพื่อสร้างความสมจริงให้กับห้องจัดแสดงตามเรื่องราวและเนื้อหาที่พิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา นำเสนอ ซึ่งจากการศึกษาทะเบียนศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา และสืบค้นข้อมูล พบว่า มีศิลปวัตถุสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระวิมาดาเธอฯ และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชษฐาฯ ได้แก่ ภาพเขียนสีน้ำคุณข้าหลวงในพระวิมาดาเธอฯ พัดรัตนกัณฑ์ ชุดขามในพระวิมาดาเธอฯ พระเก้าอี้หินอ่อน และชุดโต๊ะพระสำอาง

ภาพที่ 3 ภายในพิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา
ที่มา: ชนกะภ วณณโอฬาร

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความสำคัญ เลือกใช้การประเมินความสำคัญตามเกณฑ์ ICOMOS ที่ได้แบ่งคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม ออกเป็น 4 ด้านสำคัญ คือ ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ ความสำคัญเชิงสังคม ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ และความสำคัญเชิงวิชาการ (Australia ICMOS Inc., 1999 :12) ดังนี้

1. ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า พิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยาเป็นตึกที่ประทับของเจ้าฝ่ายในองค์สำคัญ คือ พระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา พระอัครชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากนิษฐาธิราช กรมขุนอนุรักษ์เชษฐาฯ พระราชนัดดา ถือเป็นเจ้านายฝ่ายในพระองค์แรกที่เสด็จเข้ามาประทับในสวนสุนันทา เมื่อปี พ.ศ. 2462 เป็นตึกที่ประทับของ ศูนย์กลางความเป็นไปในสวนสุนันทา และเป็นตึกที่มีอาณาบริเวณใหญ่ที่สุดในอดีต ในด้านนี้พิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยาให้ความสำคัญมากที่สุด ดังเห็นได้จากการจัดแสดงเครื่องเรือนหรือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างบรรยากาศความสมจริงให้กับห้องจัดแสดง แต่ยังคงขาดการเล่าถึงบทบาทหน้าที่ หรือความสำคัญของเจ้านายฝ่ายในที่มีต่อสังคมหรือประเทศไทย ไม่มีการจัดแสดงที่สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในตึก และไม่มีมีการเล่าเรื่องเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยา

2. ความสำคัญเชิงสังคม พบว่า พิพิธภัณฑสถานอยุธยาอยุธยาในอดีตเป็นศูนย์รวมของสังคมสตรีชั้นสูงที่มีลักษณะเฉพาะ มีขนบธรรมเนียมชาววังแบบแผนที่ยึดถือเป็นของตนเอง จัดว่าเป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่สำคัญยิ่งในช่วงเวลา พ.ศ. 2462 - 2475 โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เจ้านายฝ่ายใน เสมือนเป็นเจ้าแห่งชีวิตที่กำหนดทิศทางความเป็นไป จนอาจกล่าวได้ว่าในช่วงเวลานี้เจ้านายฝ่ายในคือต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติตนของสตรี เช่น การแสดงออกทางงานสังคม การศึกษา การแต่งกาย ฯลฯ และได้หมดความสำคัญลงเมื่อเกิด

เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ในด้านนี้พิพิธภัณฑียังขาดการเล่าเรื่องสภาพสังคมของผู้คนในตำหนัก ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังไม่เป็นที่รับรู้มากนัก เนื่องจากเป็นสถานที่ปิดและมีลักษณะเป็นสังคมแบบเฉพาะ คือ มีกฎ ระเบียบ และธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างจากคนทั่วไป สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติ และอิทธิพลของเจ้านายฝ่ายใน ที่มีบทบาทอย่างมากในการดำเนินชีวิตของสตรีไทยในช่วงหนึ่ง

3. ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ พบว่า พิพิธภัณฑียังคงปรากฏร่องรอยความงามทางสุนทรียภาพทั้งในส่วนที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คือ สถาปัตยกรรม ซึ่งถือเป็นราชสำนักฝ่ายในเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทยที่สามารถเข้าชมได้ เนื่องจากอาคารราชสำนักฝ่ายในแห่งอื่นยังคงใช้เป็นที่ประทับในรัชกาลปัจจุบัน และมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่โดดเด่น คือ งานศิลปขาววัง ได้แก่ งานครีว งานดอกไม้ งานเครื่องหอม งานศิลปะการเขียนภาพสีน้ำ งานปักเสดิง และงานดนตรีไทย ในอดีตถือเป็นการฝึกฝนของสตรีชั้นสูง สะท้อนให้เห็นถึงความประณีต ความละเอียดอ่อน และความรู้เชิงช่างของสตรีขาววัง ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสุดยอดของงานฝีมือไทย ในด้านนี้พิพิธภัณฑียังมีการเล่าเรื่องความงามผ่านการจัดแสดงงานศิลป์ และงานฝีมือที่เกี่ยวข้องกับพระวิมาดาเธอฯ บางส่วนเท่านั้น แต่จากการศึกษาพบว่ามีความงามทางสุนทรียภาพอีกหลายอย่างที่ยังไม่ถูกหยิบยกขึ้นมานำเสนอ หรือให้รายละเอียดที่ชัดเจน

4. ความสำคัญเชิงวิชาการ พบว่า พิพิธภัณฑียังตั้งอยู่ในสถานศึกษา ซึ่งเต็มไปด้วยองค์ความรู้หลากหลายศาสตร์ โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักฝ่ายใน ซึ่งอาจเกี่ยวพันกับความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ และความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ ในทางหนึ่ง ในด้านนี้มีการเผยแพร่องค์ความรู้ การให้บริการทางการศึกษา และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการดำเนินงานพิพิธภัณฑียัง ทำให้ผู้เข้าชมเป็นมีประสบการณ์ร่วมกับพิพิธภัณฑียัง ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างพิพิธภัณฑียังได้ดีทางหนึ่ง

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์การจัดแสดง มีลักษณะการจัดแสดงตามแบบบ้านประวัติศาสตร์เชิงตัวแทน (Representative historic house museums) มาจากการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือในช่วงยุคสมัยใดสมัยหนึ่ง แต่มีการ “จัดฉาก” หรือสร้างบรรยากาศโดยใช้ข้าวของที่ไม่ใช่ของดั้งเดิม (ปณิดา สรรวาสี, ม.ป.ป.: 1-2) ซึ่งจากการสืบค้นข้อมูลและการสำรวจพื้นที่พบปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดแสดง ดังนี้

1. ห้องจัดแสดงไม่ตรงกับข้อมูลจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การนำเสนอตำแหน่งห้องต่าง ๆ ไม่ตรงกับบันทึกของข้าหลวงที่เคยถวายอยู่ และเจ้านายในอุปถัมภ์ที่เคยประทับในตำหนักพระวิมาดาเธอฯ ซึ่งการจัดแสดงที่ไม่ตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาจทำให้ผู้เข้าชมรับรู้เรื่องราวที่เกี่ยวข้องผิดไปจากความเป็นจริง และเป็นการลดทอนคุณค่าความสมจริงตามหลักการจัดพิพิธภัณฑียังบ้านประวัติศาสตร์

ภาพที่ 4 จุดประชาสัมพันธ์ของพิพิธภัณฑียัง บริเวณนี้ว่าเคยเป็นที่ประทับสั่งงานของพระวิมาดาเธอฯ ในเวลากลางวัน
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

ภาพที่ 5 ห้องเครื่องแต่งกาย บริเวณนี้ว่าเคยเป็นบริเวณนี้อาจเคยเป็นห้องทำงานของคุณข้าหลวง
เนื่องจากลักษณะการปูพื้นด้วยหินอ่อน มักเป็นพื้นที่สำหรับทำกิจกรรม
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

2. การจัดแสดงโบราณวัตถุชิ้นสำคัญไม่มีความโดดเด่น โดยถูกจัดแสดงปะปนกับสิ่งของอื่น จนทำให้ดูเหมือนเป็นสิ่งของ
ที่จัดหาเข้ามาหรือจำลองขึ้นมาใหม่ การสร้างความน่าสนใจให้ตัวโบราณวัตถุจึงเป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง

ภาพที่ 6 การจัดแสดงชุดชาในพระวิมาดาเธอฯ บริเวณริมทางเดินที่ไม่มีความโดดเด่น
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

3. ปัญหาการสื่อความหมาย เนื่องจากการจัดแสดงที่เน้นการจำลองเครื่องเรือน เครื่องใช้ในอดีต ให้เหมือนกับผู้ที่เคย
อาศัยในสถานที่แห่งนั้นยังมีชีวิตอยู่ ด้วยเหตุนี้การจัดทำป้ายสื่อความหมายจึงไม่เป็นที่นิยมในการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภท ทำให้ผู้ชม
ไม่เข้าใจว่าสิ่งของเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับอย่างไร หรือมีความสำคัญอย่างไรกับตำหนักพระวิมาดาเธอฯ

ภาพที่ 7 การจัดแสดงพักรัตนกรัณฑ์ ที่ไม่มีป้ายสื่อความหมาย
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

4. ปัญหาจากการอนุรักษ์อาคารที่ผิดวิธี โดยจากการปรับปรุงอาคารมาโดยตลอด ในระยะแรกเป็นการปรับปรุงเพื่อใช้เป็นสำนักงาน ส่งผลให้มีต่อเติมและตกแต่งตัวอาคารเพื่อประโยชน์การใช้งานในสำนักงาน ต่อมาเมื่อจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์จึงได้เกิด การอนุรักษ์เพื่อใช้เป็นส่วนจัดแสดง แต่ยังมีบางส่วนของอาคารอนุรักษ์ที่ผิดวิธีที่ส่งผลต่อการจัดแสดง เช่น การต่อเติมและรื้อถอน ภายในอาคาร การใช้วัสดุสมัยใหม่ในการต่อเติมอาคาร

ภาพที่ 8 การติดตั้งประตูและกระจกอะลูมิเนียม วัสดุสมัยใหม่ในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

5. ปัญหาสภาพความเสียหายจากธรรมชาติและการใช้งาน สืบเนื่องจากพิพิธภัณฑ์เป็นอาคารโบราณที่มีอายุมากกว่า 100 ปี ซึ่งมีการใช้งานมาโดยตลอด และขณะเดียวกันก็มีการสร้างอาคารโดยรอบพื้นที่เดิม เพื่อประโยชน์ใช้สอยทางการศึกษา ทำใน ตัวอาคารได้รับผลกระทบจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ปัญหาความชื้น การเสื่อมสภาพของวัสดุ การใช้งานจากคน

ภาพที่ 9 สภาพความเสียหายจากความชื้น และการใช้งานเป็นห้องเก็บของเหลือใช้สำนักงาน
ที่มา: ชนะภพ วัฒนโอฬาร

ขั้นตอนที่ 5 การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานและการ พัฒนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ คือ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ พบว่า พิพิธภัณฑ์มีความสำคัญอยู่ที่การเป็นตึกหลักที่ประทับของ เจ้านายฝ่ายใน และควรมีการพัฒนาการจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีชาววังและภูมิปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้ เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน สำหรับปัญหาในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ขึ้นอยู่กับงบประมาณและนโยบายของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก และกลุ่มเป้าหมายหลักในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร พบว่าพิพิธภัณฑ์มี

ความสำคัญอยู่ที่ความเป็นวังในอดีต ซึ่งเป็นผลมาจากประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัย และมีความรู้สึกว่าการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ให้อารมณ์เหมือนตำหนักที่ประทับจริง จากการจำลองเครื่องเรือนและเครื่องใช้ในอดีต สำหรับการพัฒนาการจัดแสดง ควรมีการสื่อความหมายวัตถุจัดแสดงที่ชัดเจน และมีการจัดกิจกรรมหมุนเวียนภายในพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าชมกับพิพิธภัณฑ์

ขั้นตอนที่ 6 การเสนอแนวทางการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากศึกษาเอกสาร การสำรวจพื้นที่ การศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ การประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรม การวิเคราะห์การจัดแสดง และการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนได้เสียของพิพิธภัณฑ์ มาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล ดังนี้

1. แนวคิดในการจัดแสดง มีลักษณะการจัดแสดงแบบพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์เชิงตัวแทน โดยการจำลองเครื่องเรือน เครื่องใช้ หรือวัตถุจัดแสดงที่เกี่ยวข้องกับเจ้านายฝ่ายในที่เคยประทับอยู่ในตำหนักพระวิมาดาเธอฯ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นวัง และการนำเสนอข้อมูลตามคุณค่าความสำคัญทรัพยากรวัฒนธรรม ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ สถานที่ประทับของเจ้านายฝ่ายในชั้นสูงที่มีความสำคัญที่สุดในสวนสุนันทา 2) ความสำคัญเชิงสังคม วิถีชีวิตอันมีลักษณะเฉพาะ และบทบาทของเจ้านายฝ่ายใน ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นต้นแบบให้กับสตรีไทย 3) ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ ความงามทางสถาปัตยกรรมแห่งราชสำนักฝ่ายใน และความงามจากมรดกภูมิปัญญาสรีระชาววังที่กำลังสูญหายไปจากสังคมไทย และ 4) ความสำคัญเชิงวิชาการ การพัฒนาเป็นแหล่งข้อมูลความรู้เกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายใน เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรมในทุกมิติ สอดรับกับบทบาทหน้าที่ของสำนักศิลปะและวัฒนธรรมในการอนุรักษ์และพัฒนา และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

2. การจัดแสดงเครื่องเรือนและเครื่องใช้ จากการศึกษาบันทึกของข้าหลวงที่เคยอาศัยในตำหนักพระวิมาดาเธอฯ และจากเครื่องเรือนที่หลงเหลืออยู่ภายในตำหนัก ทำให้ทราบลักษณะของเครื่องเรือนภายในตำหนักว่ามีรูปแบบจีนและตะวันตก พิพิธภัณฑ์อาจจัดหาหรือจำลองเครื่องเรือนขึ้นใหม่ โดยการเทียบเคียงจากภาพถ่ายของอาคารในยุคสมัยเดียวกัน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่เป็นเครื่องเรือนที่นำเข้ามาจากยุโรป เป็นชุดเครื่องเรือนที่ถูกทำขึ้นมาอย่างพิถีพิถัน มีลักษณะลวดลายหรือรูปแบบที่เข้ากันทั้งหมด

3. การจัดแสดงโบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ควรจัดแสดงโบราณวัตถุให้มีความโดดเด่น สื่อให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญของโบราณวัตถุชิ้นนั้น ๆ ได้แก่ การจัดแสดงโบราณวัตถุภายในตู้ที่ส่งเสริมให้โดดเด่นและมีความปลอดภัย เพื่อรักษาสภาพและความงามของโบราณวัตถุให้คงทนแข็งแรง และการจัดแสดงโบราณวัตถุให้ตรงกับเนื้อหาในห้องจัดแสดง เพื่อให้ผู้ชมสามารถรับรู้และเข้าใจถึงความสำคัญของโบราณวัตถุชิ้นได้ชัดเจน และเกิดความต่อเนื่องในเนื้อหาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการจัดทำป้ายแสดงรายละเอียดความสำคัญ เพื่อให้ผู้ชมทราบถึงประวัติความเป็นมาและคุณค่าของโบราณวัตถุแต่ละชิ้น

4. การจัดทำป้ายสื่อความหมาย เนื่องจากพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล จัดแสดงแบบพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์ เน้นการจัดแสดงเครื่องเรือนเครื่องใช้เป็นหลัก การจัดทำป้ายสื่อความหมายจึงส่งผลต่อบรรยากาศการจัดแสดงโดยตรง ซึ่งทำให้ความสมจริงของการจัดแสดงลดลง พิพิธภัณฑ์อาจใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยในการสื่อความหมาย เช่น การจัดทำ QR Code หรือ AR Code เพื่อลดการจัดทำป้ายข้อความ หรือการนำข้อมูลต่าง ๆ เข้าสู่ระบบออนไลน์ที่สามารถสืบค้นได้ สำหรับผู้ที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม เพื่อลดปัญหาการให้บริการของเจ้าหน้าที่ภายในพิพิธภัณฑ์ และหากจำเป็นต้องจัดทำแผ่นป้ายข้อความ ควรออกแบบให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรม

5. การอนุรักษ์อาคาร ต้องอยู่ในข้อกำหนดตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 เพื่อรักษาสภาพอาคารให้มีความเหมาะสมต่อการเป็นพิพิธภัณฑ์และการจัดกิจกรรมเรียนรู้ โดยการคืนสภาพเดิมให้กับสถาปัตยกรรม หากเป็นวัสดุสมัยใหม่ต้องมีความกลมกลืนกับอาคาร และควรมีการกำหนดระเบียบการใช้งานอาคารที่

ชัดเจน เพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมทั้งการปรับปรุงภูมิสถาปัตย์ให้เสริมสร้างภาพลักษณ์ความเป็นวังให้เด่นชัด ตามคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์

6. รูปแบบการจัดแสดง เนื้อหาการจัดแสดง นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้านายฝ่ายในที่เคยประทับในอดีต คือ พระวิมาดาเธอฯ และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชตขัตติยนารี ในลักษณะการจำลองห้องต่าง ๆ ตามการใช้งานในอดีต ทุกอย่างภายในตำหนักต้องถูกรักษาไว้ในสภาพเดิม หรือหากเป็นการจำลองสิ่งของขึ้นมาใหม่ ก็ต้องให้มีความเป็นจริง หรือให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด พร้อมกับการนำเสนอคุณค่าความสำคัญของทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง แบ่งพื้นที่จัดแสดงออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การจัดแสดงภายนอกพิพิธภัณฑ์ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดง ซึ่งจะเป็นส่วนแรกที่ได้พบเห็น จากการศึกษาคุณค่าความสำคัญถือเป็นความงามทางสุนทรียศาสตร์ที่ผู้ชมจะได้เห็นถึงสถาปัตยกรรมราชสำนักฝ่ายในที่โดดเด่น และสภาพภูมิทัศน์ทั้งดงาม การคืนสภาพภูมิทัศน์เดิมให้กับตัวพิพิธภัณฑ์จะช่วยให้การจัดแสดงมีความน่าสนใจ และสร้างบรรยากาศความเป็นวังให้ชัดเจนมากขึ้น

2. การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ เป็นส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับเจ้านายที่เคยประทับ และข้าหลวงที่อยู่รับใช้ใกล้ชิด การจัดแสดงจึงเป็นการจำลองเรื่องราวตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ เพื่อแสดงให้เห็นว่าห้องต่าง ๆ ในอดีตเคยถูกใช้งานอย่างไร หรือการจำลองบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เคยอยู่อาศัย เพื่อแสดงให้เห็นภาพการดำเนินชีวิตในอดีต โดยทุกอย่างต้องมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด

อภิปรายผล

พิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ ในประเทศไทยมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่มักเป็นพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวมโบราณวัตถุในยุคสมัยต่าง ๆ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการที่บ้านบุคคลสำคัญยังคงใช้เพื่อการอยู่อาศัยของทายาทหรือผู้ที่ได้รับกรรมสิทธิ์ ซึ่งไม่มีแนวคิดที่จะเปิดบ้านให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และการบูรณะอาคารเพื่อจัดแสดงเป็นพิพิธภัณฑ์ต้องใช้งบประมาณที่ค่อนข้างสูง รวมไปถึงบ้านของบุคคลสำคัญบางส่วนถูกเปลี่ยนเป็นสถานที่ทำงานของราชการ หรือหน่วยงานเอกชน ทำให้มีการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเพื่อใช้ในการดำเนินงานเป็นหลัก แม้ภายหลังหลายหน่วยงานเริ่มมีแนวคิดปรับเปลี่ยนอาคารโบราณเป็นพิพิธภัณฑ์ แต่นิยมจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหน่วยงานหรือองค์กรนั้น ๆ โดยไม่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์อาคาร หรือบุคคลสำคัญที่เคยอยู่อาศัยมาแต่เดิม

พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล เป็นพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ภายใต้การบริหารงานของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ได้รับการอนุรักษ์และปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑ์แล้ว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของมหาวิทยาลัยที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ความเป็นวัง จึงเกิดการพัฒนาอาคารโบราณให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยเฉพาะตำหนักพระวิมาดาเธอฯ ซึ่งถือเป็นตำหนักที่มีความสำคัญที่สุดในสวนสุนันทา เนื่องจากเป็นที่ประทับของเจ้านายฝ่ายในชั้นสูง ซึ่งเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป มีการจัดแสดงนิทรรศการเพื่อแสดงถึงความสำคัญของบุคคลในอดีตกับพื้นที่ของมหาวิทยาลัยที่มีความเกี่ยวพันกันมาโดยตลอด โดยการเล่าเรื่องเกี่ยวกับพระประวัติ พระจริยวัตร และพระปรีชาสามารถ ของพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตนาภกมล กรมขุนอนุรักษ์เชตขัตติยนารี ในลักษณะการจำลองห้องต่าง ๆ เครื่องเรือน เครื่องใช้ ในอดีตกลับขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสร้างบรรยากาศให้เหมือนกับสมัยที่ยังคงมีเจ้านายฝ่ายในประทับ

จากการสำรวจพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล พบว่า ห้องบางส่วนยังไม่ได้มีการปรับปรุงเป็นพื้นที่จัดแสดง ผู้วิจัยจึงเกิดแนวคิดที่จะพัฒนาการจัดแสดงให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยใช้แนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการศึกษาอย่างเป็นระบบ ประกอบกับใช้แนวคิดการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ในการวิเคราะห์เนื้อหาการจัดแสดง รวมไปถึงการศึกษาพิพิธภัณฑ์ต้นแบบ คือ พิพิธภัณฑ์สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า มาเป็นแนวทางในการจัดแสดง โดย

เริ่มจากการสำรวจทรัพยากรวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ การศึกษาประวัติศาสตร์สวนสุนันทา เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของพื้นที่ และลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตำหนักพระวิมาดาเธอฯ เพื่อให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตในอดีต ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญในการจัดพิพิธภัณฑ์ประเภทบ้านประวัติศาสตร์ เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้จะส่งผลกับการออกแบบเนื้อหาและการจัดแสดงสิ่งของภายในพิพิธภัณฑ์ และการสำรวจข้อมูลทางกายภาพ สภาพแวดล้อมภายนอก สภาพการจัดแสดงในปัจจุบัน และโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่มีความเกี่ยวข้อง รวมไปถึงการศึกษาโครงสร้างการบริหารงานพิพิธภัณฑ์ เพื่อให้ทราบถึงนโยบายการดำเนินงานและเป้าหมายหลักของพิพิธภัณฑ์ที่มีผลต่อการปรับปรุงการจัดแสดงในอนาคต

จากการสำรวจพิพิธภัณฑ์นำไปสู่การศึกษาคุณค่าและความสำคัญทรัพยากรวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ เป็นการประเมินความสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยเลือกใช้การประเมินทรัพยากรวัฒนธรรมตามเกณฑ์ความสำคัญ เนื่องจากต้องการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าในทรัพยากรเหล่านั้นที่สื่อออกมา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ พบว่า เป็นตำหนักที่ประทับของเจ้านายฝ่ายในชั้นสูง คือ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชตขัตติยนารี ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป ส่งผลให้กลายเป็นตำหนักที่มีความสำคัญที่สุด เสมือนเป็นตำหนักประธานในสวนสุนันทา คุณค่าเชิงสังคม พบว่า ในช่วงเวลาหนึ่งสวนสุนันทาถือศูนย์รวมของสตรีชั้นสูง ที่มีกฎ ระเบียบ และแบบแผนการดำเนินชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นเมือง ๆ หนึ่งที่รูปแบบชีวิตเป็นของตนเอง และด้วยขณะนั้นศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ ส่งผลให้การดำเนินชีวิตของกลุ่มคนเหล่านี้กลายเป็นต้นแบบของสตรีไทยในช่วงเวลานั้น ความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ พบว่า ภาพความงามของพิพิธภัณฑ์ที่สื่อออกมาทั้งในทางสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตำหนักเจ้านายฝ่ายในที่มีความเรียบง่าย และเป็นอาคารฝ่ายในเพียงไม่กี่หลังในประเทศไทยที่เปิดให้เข้าชมได้ และความงามจากงานศิลปขาวว้าง ที่ได้รับการยอมรับว่าสร้างสรรค์ได้ประณีตสวยงามที่สุด ซึ่งยังคงปรากฏเป็นหลักฐานในศิลปวัตถุชิ้นสำคัญ ทั้งการเขียนภาพสีน้ำ การเย็บปักถักร้อย งานดอกไม้ การปรุงแต่งอาหาร และการดนตรีไทย และความสำคัญเชิงวิชาการ พบว่า พิพิธภัณฑ์มีความพร้อมในการเป็นแหล่งวิชาการ โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับราชสำนักฝ่ายใน และองค์ความรู้ภูมิปัญญาขาวว้าง ถือเป็นจุดแข็งของพิพิธภัณฑ์ที่สามารถนำไปต่อยอดทางการศึกษาได้

เมื่อได้ทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีคุณค่าแล้ว จึงนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับการจัดแสดงในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ควรพัฒนาในพิพิธภัณฑ์ คือ ในด้านประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ให้ความสำคัญมากที่สุด โดยเน้นไปที่เรื่องราวของเจ้านายฝ่ายในที่เคยประทับในตำหนัก หากแต่ยังขาดการจัดแสดงที่สื่อให้เห็นถึงภาพการใช้ชีวิตบุคคลที่เกี่ยวข้อง และเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ด้านสังคม พิพิธภัณฑ์ยังขาดการนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของสตรีฝ่ายใน ซึ่งช่วงเวลานั้นถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญ ด้านสุนทรียศาสตร์ ยังขาดการนำเสนอภาพความงามที่ชัดเจน โดยเฉพาะงานศิลปขาวว้าง ที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของสตรีไทย และด้านวิชาการ เป็นสิ่งที่พิพิธภัณฑ์มีการดำเนินงานเผยแพร่อยู่แล้ว หากมีการพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดเป็นกิจกรรมภายในพิพิธภัณฑ์ จะช่วยให้เกิดการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างผู้เข้าชมกับพิพิธภัณฑ์ ซึ่งเป็นการสร้างการรับรู้ความเข้าใจได้อีกทางหนึ่ง

จากการวิเคราะห์การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ ทำให้ทราบถึงปัญหาที่มีผลต่อการจัดแสดง โดยเฉพาะการจัดแสดงห้องในอดีต ที่ไม่ตรงกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ถือเป็นการลดทอนคุณค่าความจริงแท้ของการจัดแสดง นอกจากนี้การจัดแสดงโบราณวัตถุไม่มีความโดดเด่น และไม่สัมพันธ์กับเนื้อหาในห้องจัดแสดง ประกอบกับพิพิธภัณฑ์เน้นการจัดแสดงเครื่องเรือนและเครื่องใช้เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นตำหนักโบราณ ทำให้ไม่มีป้ายสื่อความหมายวัตถุจัดแสดง หรือรายละเอียดห้องจัดแสดง ทำให้ผู้เข้าชมไม่เข้าใจในสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องการนำเสนอ และการนำวัตถุสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในงานอนุรักษ์ ส่งผลให้เกิดความไม่เข้ากันของวัตถุสมัยใหม่กับงานสถาปัตยกรรมแบบเดิม และความเสียหายจากธรรมชาติและการใช้งาน ทำให้ห้องจัดแสดงอยู่ในสภาพทรุดโทรม ทำให้เกิดภาพความไม่สวยงามเป็นการลดทอนบรรยากาศความเป็นอดีตไปอย่างน่าเสียดาย

ส่วนการสัมภาษณ์ความคิดเห็น ทำให้ทราบถึงทัศนคติของผู้มีส่วนได้เสีย มีความสอดคล้องกับการประเมินคุณค่าทรัพยากรวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ มีความคิดเห็นว่าการพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญอยู่ที่การเป็นตำหนักที่ประทับของเจ้านายฝ่ายในชั้นสูงที่ และคาดหวังว่าการพัฒนาการจัดแสดงควรส่งเสริมให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสตรีชาววัง และงานฝีมืออันเป็นเอกลักษณ์ ส่วนปัญหาที่ส่งผลต่อการจัดแสดงขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารระดับสูง และงบประมาณที่ได้รับจัดสรรเป็นหลัก และจากกลุ่มเป้าหมายหลักในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์ มีความคิดเห็นว่าการพิพิธภัณฑ์มีความสำคัญอยู่ที่ความเป็นวังในอดีต ซึ่งเป็นผลมาจากประชาสัมพันธ์ของมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างภาพลักษณ์ความเป็นวัง และมีความรู้สึกรู้ว่าการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ให้อารมณ์เสมือนเป็นตำหนักที่ประทับจริง จากการจำลองเครื่องเรือนและเครื่องใช้ในอดีต และคาดหวังว่าการพัฒนาการจัดแสดง จะมีการสื่อความหมายของวัตถุจัดแสดง เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดและความสำคัญของวัตถุชิ้นนั้น รวมไปถึงการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ที่เป็นการต่อยอดมาจากงานฝีมือชาววังในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าชมกับพิพิธภัณฑ์

จากการศึกษาทั้งหมด สามารถเสนอแนวทางการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล ในลักษณะพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์เชิงตัวแทน เนื่องจากภายในพิพิธภัณฑ์ไม่มีสิ่งของดั้งเดิมอยู่แล้ว การจัดแสดงจึงเป็นลักษณะของการจัดฉาก หรือสร้างบรรยากาศความเป็นอดีต โดยการจำลองเครื่องเรือนและเครื่องใช้ตามเนื้อหาของห้องจัดแสดง หรือเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้น และการจัดแสดงโบราณวัตถุชิ้นสำคัญให้มีความโดดเด่น เพื่อสร้างคุณค่าความสำคัญให้กับโบราณวัตถุ รวมไปถึงการรักษาสภาพอาคารให้มีความดั้งเดิมตามหลักการอนุรักษ์ เพื่อรักษาบรรยากาศความเป็นอดีต โดยยังคงให้ความสำคัญกับเจ้านายฝ่ายในที่เคยประทับในอดีต คือ พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา และสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชษฐาสามารถแบ่งรูปแบบการจัดแสดงได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การจัดแสดงภายนอก เป็นการพัฒนาพื้นที่โดยรอบพิพิธภัณฑ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดแสดง ซึ่งจากการศึกษาคุณค่าความสำคัญถือเป็นความงามทางสุนทรียศาสตร์ ที่ผู้ชมจะได้เห็นถึงสถาปัตยกรรมราชสำนักฝ่ายในอันโดดเด่น และสภาพภูมิทัศน์ตามประวัติศาสตร์ดังที่ปรากฏในภาพถ่ายในอดีต ซึ่งเต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ มีถนนโค้งเข้าสู่ขมับเทียบรถพระที่นั่ง และสนามหญ้าขนาดใหญ่งดงาม การคืนสภาพภูมิทัศน์เดิมให้กับพิพิธภัณฑ์จะทำให้ผู้เข้าชมสามารถรับรู้ถึงความเป็นวังได้ตั้งแต่แรกเข้า ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์

2. การจัดแสดงภายใน เป็นการจำลองห้องในอดีต ตามภาพความเป็นจริง เสมือนเจ้านายฝ่ายในยังคงมีพระชนม์ชีพ ทุกอย่างภายในตำหนักต้องถูกรักษาไว้ในสภาพเดิม หรือหากเป็นการจำลองสิ่งของขึ้นมาใหม่ ก็ต้องให้ถูกต้องตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ หรือให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงให้มากที่สุด แบ่งพื้นที่จัดแสดงออกเป็น 5 ส่วนจัดแสดง ได้แก่

ส่วนที่ 1 ประวัติศาสตร์ราชสำนักฝ่ายในสวนสุนันทา เป็นส่วนแรกของพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับความสำคัญของการเป็นตำหนักเจ้านายชั้นสูง ศูนย์กลางความเป็นไปในสวนสุนันทา ความเป็นราชสำนักฝ่ายในยุคลุคสมัยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และการเปลี่ยนผ่านเป็นสถานศึกษาในปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ชมเข้าใจในสิ่งที่พิพิธภัณฑ์ต้องการนำเสนอได้ดียิ่งขึ้น

ส่วนที่ 2 วิถีชีวิตชาววัง ตำหนักพระวิมาดาเธอฯ เป็นการจัดแสดงที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญเชิงสุนทรียศาสตร์ และความสำคัญเชิงสังคม โดยการจำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคุณข้าหลวง บทบาทหน้าที่ กฎระเบียบ และธรรมเนียมปฏิบัติของราชสำนักฝ่ายใน ตลอดจนงานศิลปชาววังแขนงต่าง ๆ ประกอบด้วย ห้องโถงทางเสด็จ ห้องรับรองเจ้านายฝ่ายหน้า ห้องทำงานข้าหลวง ห้องเก็บเครื่องหอม และห้องบรรทมเจ้านายในอุปถัมภ์

ส่วนที่ 3 ส่วนที่ประทับพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา เป็นการจัดแสดงตามความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ และความสำคัญเชิงสังคม โดยการจัดแสดงให้เห็นถึงพระจริยวัตรส่วนพระองค์สมัยเมื่อประทับใน

ดำเนิน อาทิ การเสด็จลงชมสวน การเข้าบรรทม และการทรงงาน ประกอบด้วย ห้องบรรทมเจ้านายในพระอุโบสถ ห้องทรงพระสำราญ ห้องบรรทมพระวิมาดาเธอฯ ห้องเซฟ และห้องเสวย

ส่วนที่ 4 ส่วนที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชตยัตติยนาถ เป็นการ จัดแสดงตามความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ และความสำคัญเชิงสังคม โดยการจัดแสดงให้เห็นถึงพระจริยวัตรส่วนพระองค์ อาทิ กิจกรรมความบันเทิงของเจ้านายฝ่ายใน การเสด็จออกสมาคม การทรงงาน และพระปรีชาสามารถด้านการศึกษา ประกอบด้วย ห้องบรรทมสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนอนุรักษ์เชตยัตติยนาถ ห้องพระ ห้องแต่งพระองค์ ห้องเซฟ ห้องทรง และห้องทรงพระสำราญ

ส่วนที่ 5 ส่วนสาธารณะ เป็นห้องสำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ตามความสำคัญเชิงวิชาการ เพื่อให้เกิดการสร้างความรู้หมุนเวียนภายในพิพิธภัณฑ์ เช่น การจัดนิทรรศการชั่วคราว การจัดฝึกอบรม การจัดประชุม ฯลฯ รวมไปถึงร้านจำหน่ายสินค้าเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่พิพิธภัณฑ์

การเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสถานที่แห่งนี้ให้ดำรงคงอยู่สืบไป หากแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ นโยบายการบริหารงานของหน่วยงาน ซึ่งต้องเห็นคุณค่าและความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษาในภายภาคหน้า

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เนื่องจากในการประเมินคุณค่าความสำคัญ พบว่า พิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่สามารถนำไปต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ที่สามารถพัฒนาไปสู่การสร้างเส้นทางการท่องเที่ยว ด้านสุนทรียศาสตร์ ภูมิปัญญาด้านงานศิลปกรรม ซึ่งได้รับการยกย่องว่ามีการสร้างสรรค์ได้ประณีตงดงาม ถือเป็นสุดยอดของงานฝีมือไทย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถนำมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาองค์ความรู้สู่การสร้างผลิตภัณฑ์ หรือการสร้างหลักสูตร เพื่อก่อให้เกิดเป็นรายได้แก่พิพิธภัณฑ์ในอนาคต

2. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายหลักในการให้บริการของพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล เป็นประเด็นหนึ่งที่ผู้ชมให้ความสำคัญ เพราะนอกจากการจัดแสดงนิทรรศการที่น่าสนใจแล้ว การจัดกิจกรรมส่งเสริมภายในพิพิธภัณฑ์ เช่น การจัดนิทรรศการหมุนเวียน การจัดฝึกอบรม การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรมชาววัง ฯลฯ สามารถดึงดูดคนที่เคยเข้าชมพิพิธภัณฑ์แล้วให้กลับมาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์อีกครั้ง และเป็นการสร้างประสบการณ์ร่วมระหว่างผู้เข้าชมกับพิพิธภัณฑ์ได้อีกทางหนึ่ง

3. ควรมีการศึกษาการอนุรักษ์อาคารโบราณ จากวิเคราะห์การจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์อาคารสายสุทธานภดล พบว่า สภาพความเสียหายทั้งภัยทางธรรมชาติและการใช้งานจากคนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาโดยตลอด และไม่สามารถแก้ไขได้ ทำให้เกิดภาพความไม่สวยงามในการจัดแสดง และอาจส่งผลถึงโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม จึงควรมีการศึกษาถึงวิธีการอนุรักษ์อาคารอย่างถูกวิธี เพื่อให้อาคารสามารถดำรงคงอยู่ได้ยาวนานยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จิรา จงกล. (2532). พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

ธนิช เลิศชาญฤทธ์. (2554). การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มนุษยวิทยาสิรินธร.

นิคม มูลิกะคามะ และคณะ. (2533). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

_____. (2540). ระบบการบริหาร-จัดการวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

_____. (2521). วิชาการพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

- เนื่อง นิลรัตน์ . (2537) . *ชีวิตในวัง เล่ม 1-2*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- แน่นน้อย ศักดิ์ศรี, หม่อมราชวงศ์. (2525). *พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ (พ.ศ.2325-2525)*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปณิตา สระวาสี. (ม.ป.ป.). “ความหมายและความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์บ้านประวัติศาสตร์.” ม.ป.ท. (พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547, 2547)
- มงคลรัตน์ มหมีดขอ. (2553). *การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงไทยหาอดีต : กรณีศึกษาบ้านพิพิธภัณฑ์ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลปวัฒนธรรม]*. สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วดี โภคศิริ. (2551). *แนวทางการศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมเพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์บ้านบุคคลสำคัญกรณีศึกษาวังสาเกในพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลปวัฒนธรรม]*. สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วินัย หมั่นคิตธรรม. (2551). *การศึกษาแนวทางการออกแบบและการบูรณะโบราณสถานเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่กรณีศึกษา : อาคารศศิพงศ์ประไพอาคารจุฑารัตนาภรณ์อาคารอาทรทิพย์นิवास และอาคารเอื้อนอาชวแก่นวลย์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 121 ตอนพิเศษ 23 ก. หน้า 1-24.
- วิทยาลัยครูสวนสุนันทา. (2523). *สวนสุนันทาในอดีต*. กรุงเทพมหานคร: พิธีกรรมการพิมพ์.
- _____. (2525). *ดนตรีไทย*. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- _____. (2536). *เรื่องเล่าชาววัง*. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- _____. (2526). *พระจรรยาของพระวิมาดาเธอกรมพระสุทธาสินีนาฏในศรदानุสรณ์*. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท.
- สำนักศิลปและวัฒนธรรม, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2564). *แผนยุทธศาสตร์ฯ และแผนปฏิบัติการ ประจำปี 2564*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุนทรী อาสะวีย์. (2544). *กำเนิดและพัฒนาการของอาหารชาววังก่อน พ.ศ.2475 .ศิลปวัฒนธรรม, 32(7)*.
- ฉันทนา สุรัสวดี. (2543). *แนวทางในการอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อมของตำหนักในสวนสุนันทา*. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการวิจัยศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม.
- วีณา เอี่ยมประไพ. (2551). *ภาพลักษณ์สวนสุนันทา: วาทกรรมเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- Australia ICOMOS (1999). *The Burra Charter, The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. Australia: ICOMOS Inc.
- Hardesty, Don & Little, Barbara. (2000). *Assessing Site Significance walnut creek*. California: Alta Mira Press.
- New South Wales Heritage office. (2001). *Assessing Heritage Significance*. Sydney: New South Wales Heritage office